DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

15. januar 2004 *

I sag C-433/01,

angående en anmodning, som Bundesgerichtshof (Tyskland) i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Freistaat Bayern

mod

Jan Blijdenstein,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 5, nr. 2, i konventionen af 27. september 1968 (EFT 1978 L 304, s. 17), som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse (EFT L 304, s. 1,

* Processprog: tysk.

og — den ændrede tekst — s. 77), ved konventionen af 25. oktober 1982 om Den Hellenske Republiks tiltrædelse (EFT L 388, s. 1) og ved konventionen af 26. maj 1989 om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse (EFT L 285, s. 1),

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af dommerne P. Jann (refererende dommer), som fungerende formand for Femte Afdeling, C.W.A. Timmermans og A. Rosas,

generaladvokat: A. Tizzano
justitssekretær: R. Grass,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— den tyske regering ved R. Wagner, som befuldmægtiget

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget

— Det Forenede Kongeriges regering ved G. Amodeo, som befuldmægtiget, bistået af barrister K. Beal

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved A.-M. Rouchaud og S. Grünheid, som befuldmægtigede,

på grundlag af den refererende dommers rapport,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 10. april 2003,

afsagt følgende

Dom

1 Ved kendelse af 26. september 2001, indgået til Domstolen den 9. november 2001, har Bundesgerichtshof i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, forelagt et præjudicielt spørgsmål om fortolkningen af artikel 5, nr. 2, i konventionen (EFT 1978 L 304, s. 17), som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse (EFT L 304, s. 1, og — den ændrede tekst — s. 77), ved konventionen af 25. oktober 1982 om Den Hellenske Republiks tiltrædelse (EFT L 388, s. 1) og ved konventionen af 26. maj 1989 om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse (EFT L 285, s. 1, herefter »konventionen«).

2 Spørgsmålet er rejst i et regressøgsmål mellem Freistaat Bayern, som er et tysk offentligretligt organ, og Jan Blijdenstein, som Freistaat Bayern har iværksat for at inddrive beløb, som denne myndighed har udbetalt til Jan Blijdensteins barn i form af uddannelsesstøtte.

Relevante retsforskrifter

Konventionen

3 I henhold til konventionens artikel 1, stk. 1, finder den anvendelse på borgerlige sager, herunder handelssager.

4 Konventionens artikel 2, stk. 1, bestemmer:

»Med forbehold af bestemmelserne i denne konvention skal personer, der har bopæl på en kontraherende stats område, uanset deres nationalitet, sagsøges ved retterne i denne stat.«

5 Konventionens artikel 5, nr. 2, bestemmer:

»En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan sagsøges i en anden kontraherende stat:

[...]

2) i sager om underholdspligt, ved retten på det sted, hvor den berettigede har sin bopæl eller sit sædvanlige opholdssted [...]«

Nationale bestemmelser

6 I henhold til § 1602 i Bürgerliches Gesetzbuch (den tyske borgerlige lovbog, herefter »BGB«) er forældre forpligtet til at forsørge deres børn. Denne underholdspligt omfatter i henhold til BGB's § 1610, stk. 2, alle livsfornødenheder, herunder omkostninger til en passende erhvervsmæssig uddannelse.

7 Bundesausbildungsförderungsgesetz (lov om uddannelsesstøtte, herefter »BAföG«) giver en uddannelsessøgende krav på uddannelsesstøtte, når den uddannelsessøgende ikke på anden vis kan få de midler til rådighed, der er nødvendige til uddannelsen og livets ophold. Uddannelsesstøtten udbetales af den kompetente myndighed i den pågældende delstat.

8 BAföG's § 11 bestemmer, at der ved beregningen af uddannelsesstøttens størrelse skal tages hensyn til den uddannelsessøgendes forældres underholdspligt. I overensstemmelse med BAföG's § 36, stk. 1, tildeles den uddannelsessøgende efter ansøgning og efter høring af forældrene en uddannelsesstøtte, der beregnes uafhængigt af det forsørgerbidrag, som forældrene er forpligtet til at yde, når den uddannelsessøgende godtgør, at forældrene ikke opfylder underholdspligten, og at uddannelsen er truet.

9 BAföG's § 37, stk. 1, er affattet således:

»Har den uddannelsessøgende i den periode, hvori der er udbetalt uddannelsesstøtte, i henhold til civilretten et underholdskrav mod sine forældre, overgår kravet [...] ved udbetalingen og svarende til uddannelsesstøttens størrelse til delstaten, dog kun i det omfang forældrenes indkomst og formue i henhold til denne lov skal medregnes med henblik på dækningen af den uddannelsessøgendes behov. [...]«

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

10 Jan Blijdenstein har bopæl i Nederlandene.

11 I studieåret 1993/1994 påbegyndte hans datter en uddannelse ved en læreanstalt i München (Tyskland). Freistaat Bayern udbetalte uddannelsesstøtte til hende fra den 1. september 1993.

12 Freistaat Bayern iværksatte først et regressøgsmål ved Amtsgericht München (Tyskland) mod Jan Blijdenstein med påstand om betaling af beløb svarende til den støtte, som var blevet udbetalt for studieåret 1993/1994. Retssagen førte til, at Jan Blijdenstein ved en retskraftig dom blev dømt til at betale beløbet.

13 Freistaat Bayern iværksatte herefter en ny retssag ved Amtsgericht München med påstand om, at Jan Blijdenstein skulle betale nogle beløb svarende til den uddannelsesstøtte, der var blevet udbetalt for studieårene 1994/1995 og 1995/1996.

14 Jan Blijdenstein anfægtede Amtsgericht Münchens kompetence, men retten forkastede denne formalitetsindsigelse og gav Freistaat Bayern medhold.

15 Jan Blijdenstein iværksatte appel til Oberlandesgericht München (Tyskland), som ændrede førsteinstansens dom og afviste Freistaat Bayerns søgsmål med den begrundelse, at sag i henhold til konventionens artikel 2, stk. 1, som er den eneste bestemmelse, der finder anvendelse, kun kunne anlægges ved retterne i den stat, hvor sagsøgte i hovedsagen har bopæl.

16 Freistaat Bayern har iværksat revisionsanke til Bundesgerichtshof. Da Bundesgerichtshof har fundet det tvivlsomt, om konventionens artikel 5, nr. 2, skal finde anvendelse i en sag som den foreliggende, har den besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Kan en sagsøger, hvis myndigheder i henhold til offentlig ret har udbetalt uddannelsesstøtte til en uddannelsessøgende i et bestemt tidsrum, påberåbe sig

den specielle kompetenceregel i artikel 5, nr. 2, i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, som ændret ved konventionen af 26. maj 1989 om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse, når sagsøgeren, som i henhold til lovgivningen er indtrådt i den uddannelsessøgendes civilretlige underholdskrav mod dennes forældre for det tidsrum, hvori der er udbetalt uddannelsesstøtte, gør kravet gældende som et regreskrav?«

Det præjudicielle spørgsmål

17 Med sit spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om en offentlig myndighed kan påberåbe sig den specielle kompetenceregel i konventionens artikel 5, nr. 2, som giver retten på det sted, hvor den underholdsberettigede har sin bopæl, kompetence, når myndigheden har iværksat et regressøgsmål for at inddrive beløb, som den i henhold til offentlig ret har udbetalt i form af uddannelsesstøtte til en underholdsberettiget, i hvis krav på underhold myndigheden er indtrådt i forhold til den underholdsforpligtede.

Spørgsmålet, om konventionen finder anvendelse

18 Det Forenede Kongeriges regering har indledningsvis gjort gældende, at et søgsmål, hvorved en offentlig myndighed over for en uddannelsessøgendes

forældre søger at inddrive beløb, som myndigheden i henhold til offentlig ret har udbetalt i form af uddannelsesstøtte til den uddannelsessøgende, ikke er en »borgerlig sag« i konventionens artikel 1's forstand, selv om den uddannelsessøgende har et civilretligt underholdskrav mod sine forældre.

19 Den tyske regering og Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber har derimod gjort gældende, at et regressøgsmål, der hviler på, at der er sket en subrogation i henhold til lovgivningen, er omfattet af konventionens anvendelsesområde.

20 I den forbindelse bemærkes, at Domstolen i dom af 14. november 2002, Baten (sag C-271/00, Sml. I, s. 10489, præmis 37), har fastslået, at konventionens artikel 1, stk. 1, skal fortolkes således, at begrebet »borgerlige sager« omfatter et regressøgsmål, hvorved et offentligretligt organ over for en privatperson søger at inddrive beløb, som organet i form af social bistand har udbetalt til personer, som denne person har underholdspligt over for, for så vidt som grundlaget og de nærmere regler for iværksættelsen af søgsmålet er reguleret af de almindeligt gældende retsregler om underholdspligt. Domstolen tilføjede imidlertid, at såfremt regressøgsmålet støttes på bestemmelser, hvorved lovgiver har tillagt det offentligretlige organ en selvstændig beføjelse, kan søgsmålet ikke anses for omfattet af begrebet »borgerlige sager«.

21 For så vidt angår tvisten i hovedsagen fremgår det af de oplysninger, som den forelæggende ret har givet, at den lovbestemte subrogation i det underholdskrav, som en modtager af studiestøtte har over for sine forældre, som delstaterne er tillagt i henhold til BAföG's § 37, stk. 1, er reguleret af civilretten. Under hensyn til de kriterier, der er gengivet i foregående præmis, følger det således, at tvisten i hovedsagen er omfattet af begrebet »borgerlige sager« i konventionens artikel 1, stk. 1's forstand.

Spørgsmålet, om konventionens artikel 5, nr. 2, finder anvendelse

22 Den tyske og den østrigske regering og Det Forenede Kongeriges regering og Kommissionen har gjort gældende, at konventionens artikel 5, nr. 2, ikke finder anvendelse i en sag, hvor regressøgsmålet er iværksat af en offentlig myndighed.

23 De har i det væsentlige anført, at den kompetence, der i konventionens artikel 5, nr. 2, er tillagt retten på det sted, hvor den underholdsberettigede har bopæl, er en undtagelse fra princippet i konventionens artikel 2 om, at retterne på det sted, hvor sagsøgte har bopæl, har kompetence. En sådan undtagelse er begrundet ud fra hensynet til at beskytte den underholdsberettigede, som anses for den svageste part, og undtagelsen kan således kun gøres gældende af denne.

24 I den forbindelse bemærkes, at konventionen skal fortolkes selvstændigt ud fra dens mål og opbygning (jf. bl.a. dom af 19.1.1993, sag C-89/91, Shearson Lehman Hutton, Sml. I, s. 139, præmis 13, af 20.3.1997, sag C-295/95, Farrell, Sml. I, s. 1683, præmis 12 og 13, og af 3.7.1997, sag C-269/95, Benincasa, Sml. I, s. 3767, præmis 12, samt Baten-dommen, præmis 28).

25 Det bemærkes endvidere, at det generelle princip, således som konventionen er opbygget, er, at kompetencen tilkommer retterne i den kontraherende stat, på hvis område sagsøgte har bopæl, og at kompetenceregler, der fraviger dette almindelige princip, ikke kan føre til en fortolkning, der rækker ud over de tilfælde, konventionen udtrykkeligt har for øje (jf. bl.a. Shearson Lehman Hutton-dommen, præmis 14 og 16, Benincasa-dommen, præmis 13, og dom af 13.7.2000, sag C-412/98, Group Josi, Sml. I, s. 5925, præmis 49). En sådan

fortolkning må så meget mere antages at skulle gælde for en kompetenceregel som den, der er opstillet i konventionens artikel 5, nr. 2, som giver en underholdsberettiget ret til at indstævne sagsøgte ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område sagsøgeren har sin bopæl. Konventionen taler således — bortset fra de tilfælde, hvor det udtrykkeligt er fastsat — klart imod, at retterne på det sted, hvor sagsøgeren har bopæl, tillægges kompetence (jf. i denne retning Shearson Lehman Hutton-dommen, præmis 17, Benincasa-dommen, præmis 14, og Group Josi-dommen, præmis 50).

26 Konventionens artikel 5, nr. 2, skal fortolkes i lyset af disse principper.

27 Konventionens artikel 5, nr. 2's ordlyd angiver blot, at bestemmelsen finder anvendelse i »sager om underholdspligt« og indeholder ingen anvisninger for så vidt angår den person, som kan være sagsøger. Ud fra denne synsvinkel adskiller konventionens artikel 5, nr. 2, sig, således som den forelæggende ret har bemærket det, fra konventionens artikel 14. Sidstnævnte bestemmelse fastsætter specielle kompetenceregler i sager om kontrakter indgået af forbrugere, der optræder som sådanne i forbindelse med retssagen, hvilket har ført til, at Domstolen har fastslået, at disse regler alene beskytter forbrugeren, for så vidt som han personligt er sagsøger eller sagsøgt i en sag (Shearson Lehman Hutton-dommen, præmis 23).

28 Således som Kommissionen har gjort gældende, skyldes denne forskel i de nævnte bestemmelsers ordlyd imidlertid den forskellige placering, som konventionens artikel 5 og 14 indtager i den ordning, der er indført med konventionen. Artikel 5 indeholder således bestemmelser om kompetence, som ikke udelukker anvendelsen af den generelle kompetenceregel i konventionens artikel 2, hvorimod artikel 14 foreskriver en enekompetence. Den forskellige ordlyd af disse bestemmelser kan således ikke gøres gældende til støtte for et vidt anvendelsesområde for konventionens artikel 5, nr. 2, som også omfatter retssager, hvori den underholdsberettigede ikke personligt er sagsøger.

29 Denne fortolkning støttes af den argumentation, som Domstolen fremførte i præmis 19 i Farrell-dommen, hvori den bemærkede, at formålet med undtagelsen i konventionens artikel 5, nr. 2, er at give den, som rejser krav om underholdsbidrag — og som anses for den svageste part i en sådan sag — et alternativt kompetencegrundlag. Domstolen bemærkede, at forfatterne til konventionen fandt, at dette særlige formål skulle veje tungere end formålet med konventionens artikel 2, stk. 1, der er at beskytte sagsøgte, som i almindelighed er den svageste part, fordi han påtvinges sagsøgerens søgsmål.

30 En offentlig myndighed, der iværksætter et regressøgsmål mod en underholdspligtig, befinder sig imidlertid ikke i en underlegen stilling i forhold til den underholdspligtige. Desuden befinder den underholdsberettigede, hvis behov er blevet dækket ved ydelser udbetalt af denne offentlige myndighed, sig ikke længere i en økonomisk vanskelig situation.

31 Det følger heraf, at når den underholdsberettigede har modtaget den støtte, som vedkommende havde krav på, er der ingen grund til, at den underholdspligtige fratages den beskyttelse, han er tillagt i konventionens artikel 2, navnlig ikke når retterne i den stat, hvor sagsøgte har bopæl, er bedre i stand til at vurdere sagsøgtes økonomiske situation.

32 Denne fortolkning bekræftes endvidere af Schlosser-rapporten om konventionen om Kongeriget Danmark, Irlands og Det Forenede Kongeriges tiltrædelse af konventionen (EFT 1979 C 59, s. 71, punkt 97). Det fremgår af denne rapport, at »det [...] ikke [er] meningen med den særlige kompetencebestemmelse i artikel 5, nr. 2, for regresfordringer at hjemle kompetence for domstolene på det sted, hvor den underholdsberettigede har sin bopæl eller myndigheden sit sæde — uanset hvilken [...] fremgangsmåde et retssystem har valgt«.

33 For så vidt angår det argument, som den forelæggende ret har fremført, om, at anvendelsen af konventionens artikel 5, nr. 2, i sager, hvor der er iværksat regressøgsmål af offentlige myndigheder, kunne styrke den beskyttelse, som er givet den underholdsberettigede, idet de kompetente myndigheder derved ville få et incitament til at yde dem forskud på deres underholdskrav, bemærkes, således som den tyske regering med rette har gjort gældende, at disse myndigheder alene yder forskud i kraft af de lovmæssige forpligtelser, som påhviler dem, og som er fastlagt af den nationale lovgiver ud fra de pågældende modtageres situation.

34 Det forelagte spørgsmål skal således besvares med, at konventionens artikel 5, nr. 2, skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke kan gøres gældende af en offentlig myndighed, der har iværksat et regressøgsmål for at inddrive beløb, som den i henhold til offentlig ret har udbetalt i form af uddannelsesstøtte til en underholdsberettiget, i hvis krav på underhold myndigheden er indtrådt i forhold til den underholdsforpligtede.

Sagens omkostninger

35 De udgifter, der er afholdt af den tyske og den østrigske regering, af Det Forenede Kongeriges regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Bundesgerichtshof ved kendelse af 26. september 2001, for ret:

Artikel 5, nr. 2, i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, som ændret ved konventionen af 9. oktober 1978 om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse, ved konventionen af 25. oktober 1982 om Den Hellenske Republiks tiltrædelse og ved konventionen af 26. maj 1989 om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse, skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke kan gøres gældende af en offentlig myndighed, der har iværksat et regressøgsmål for at inddrive beløb, som den i henhold til offentlig ret har udbetalt i form af uddannelsesstøtte til en underholdsberettiget, i hvis krav på underhold myndigheden er indtrådt i forhold til den underholdsforpligtede.

Jann Timmermans Rosas

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 15. januar 2004.

R. Grass — V. Skouris

Justitssekretær — Præsident

I - 1004